

PRIKAZ KNJIGE

Sofija Vrcelj (2018).

Što školu čini školom; teorijski pristupi, koncepti i trendovi.

Rijeka: Filozofski fakultet (214 str.)

Znanstvena monografija *Što školu čini školom – teorijski pristupi, koncepti i trendovi* autorice profesorice Sofije Vrcelj objavljena je 2018. godine u izdanju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Sofija Vrcelj je redovita profesorica u trajnom zvanju zaposlena na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Uvidom u biografiju autorice evidentno je kako je njezino središnje područje istraživačkog interesa upravo škola, odnosno školska pedagogija. Ovako cjelovit pristup znanstveno-teorijskog odgojno-obrazovnog pristupa razmatranja škole samo je čekao svjetlo dana.

Monografija se sastoji od deset međusobno povezanih poglavlja unutar kojih se na 164 stranice teorijski obrađuju pojedine teme relevantne za školu i suvremeni kontekst u kojemu škola ostvaruje svoje uloge, sa sljedećim naslovima 1. Uvod; 2. Školska pedagogija, 3. Što je škola?; 4. Tipovi škola; 5. Postanak škole i trendovi razvoja; 6. Teorije škole – različite teorijske perspektive; 7. Školska kultura i klima; 8. Upravljanje školom i njeno vođenje; 9. Školska dokumentacija; 10. Što školu čini školom? Sadržaji navedenih naslova utemeljeni su na opsežnom korpusu referenci sa značajnom brojkom od 581 izvora koji, s obzirom na njihovu recentnost i relevantnost za školska pitanja i teme, svima koji se bave ili namjeravaju baviti tim područjem, olakšavaju traganje za literaturom i služe kao smjernice u pretraživanju.

U uvodnom dijelu monografije autorica argumentira važnost i svrhu škole ističući temeljna pitanja koja se čitatelju otvaraju i koja se pred suvremenu znanost danas nameću kao zahtjevi; unaprjeđenje prakse škole, a samim time i njene kvalitete, kroz kritičko propitivanje postojećih teorija, utvrđivanje njihovih možebitnih nedostataka te implementaciju novih koje će odgovoriti na izazove današnjice i suvremeni kontekst u kojemu škola ostvaruje svoju ulogu.

Drugo poglavlje donosi promišljanja o školskoj pedagogiji kojima autorica ukazuje na temeljne probleme s kojima se ta fundamentalna disciplina među elementima koji „školu čine školom“, suočava u znanstvenom diskursu i vlastitom

djelokrugu. Autorica razmatra nedostatak monolitnog identiteta te obilježja školske pedagogije koja upućuju na složenost i kompleksnost predmeta njezinog izučavanja zbog brojnih čimbenika koji utječu na školu. Navedeni problemi predstavljaju temeljne zahtjeve za interdisciplinarnim pristupom u proučavanju škole te praćenje suvremene problematike škole koja donosi fenomene nepoznate školskoj pedagogiji iz prijašnjih vremena. Potreba za interdisciplinarnim pristupom iznjedrila je brojne veze s drugim disciplinama u sustavu pedagoških znanosti kao što su didaktika, komparativna pedagogija, pedagoška futurologija, obiteljska pedagogija, povijest pedagogije i školstva, andragogija i druge. Isto tako, iz te su potrebe proizišle i veze s drugim znanostima, primjerice, filozofijom, psihologijom, sociologijom, pravnim znanostima, ekonomijom i svim ostalima koje se dotiču čovjeka kao pojedinca, bilo da je u ulozi učenika ili nastavnika.

Treće poglavlje samim naslovom „Što je škola?“ daje naslutiti uranjanje u kompleksnost definicije škole pa već na samom početku stavlja pred čitatelja potrebu razumijevanja njezine dublje uloge od one primarne koja se ogleda u službenom odgoju i obrazovanju, odnosno, promatranje škole kao društveno-povijesnog fenomena podložnog promjenama, „ogledala“ politike i kulture neke zemlje ali i čimbenika društvenog razvoja. Naglašavajući ulogu škole u društvu, to poglavlje daje prikaz temeljnih pokreta, trendova i teorija obrazovanja te ujedno osvještava čitatelja o opstojnosti njezine uloge u funkciji države i konstantnom suprotstavljanju kritikama uz pomoć „obrambenog mehanizma“ obrazovnih politika diljem svijeta koji se može svesti na varijacije „škola/obrazovanje po mjeri učenika“ / „nastava usmjerena na učenika“.

Složenosti fenomena škole svjedoči i četvrto poglavlje pod naslovom „Tipovi škola“; u kojemu autorica, usprkos mogućoj nepreciznosti u određenju na koju upozorava čitatelja, donosi tipologiju škole na temelju deset heterogenih i povezanih kriterija koji uključuju: obveznost, razinu i mjesto u školskom sustavu, dob, psihofizičke osobine učenika, vrijeme, spol, osnivača, veličinu, mjesto te svjetonazor. Važno je naglasiti kako autorica, osim što objašnjava podjelu i raznovrsnost škola s obzirom na pojedini kriterij, aktualizira i ističe pitanja i trendove s kojima se suočava suvremeno društvo poput istospolnog obrazovanja, kvalitete i kritike privatnih škola, privatizacije javnog obrazovanja i religijskog obrazovanja.

Kraćim uvodnim dijelom posvećenim drevnim civilizacijama dolina Egipta i Babilona te civilizaciji Dalekog Istoka i njihovim doprinosima odgoju i obrazovanju i upoznavanjem s odgojno-obrazovnom praksom Grka i Rimljana kroz koju su vidljivi temelji nekih odgojno-obrazovnih ciljeva današnjeg zapadnog društva, započinje peto poglavlje koje sačinjava pregled razvoja škole

od početka klasne podjele društva do industrijske revolucije. Autorica nastavlja prikaz navodeći neke od bitnih odrednica odgoja i obrazovanja srednjeg vijeka koji „gasi“ rimski školski sustav i otvara prostor razvoju sveučilišta ili, kako ga ona naziva „nužnom civilizacijskom izrazu ekonomske transformacije u Europi“ (str. 54). Nadalje, čitatelju se ovdje omogućuje uvid u odgoj i obrazovanje u ozračju novog vijeka s procvatom humanizma i osnivanjem protestantizma, uz nužne „intervencije“ u stagnaciju obrazovanja 17. i 18. stoljeća koje su se kasnije odrazile na 20. stoljeće. Kada je riječ o doprinosima odgoju i obrazovanju iz tog razdoblja, svakako valja istaknuti organizaciju školskog sustava za koju je zaslužan preteča svog vremena Komensky (1592.-1670.), a koja je opstala sve do danas. Poglavlje završava odgovorima pedagoga na stanje u europskim školama 18. i 19. stoljeća koji bi se, prema svojoj zajedničkoj svrsi, mogli sažeti u jedan – uvažavanje interesa i cjelovite ličnosti djeteta kao imperativ razvoja. Naposljetku, iznose se temeljne informacije o nastanku, cjelovitih državnih školskih sustava. S obzirom da se za svako razdoblje navode imena povijesnih ličnosti koja su svojim djelovanjem i razmišljanjem doprinijela odgojno- obrazovnoj praksi i teoriji kroz povijest, to je poglavlje kronološki prikaz njihovih utjecaja na odgoj i obrazovanje, važnih za razumijevanje današnjih školskih sustava.

Najopsežnije šesto poglavlje posvećeno je teorijama škole – različitim teorijskim perspektivama. Da teorija i praksa ne mogu jedna bez druge, vidljivo je i u „tzv. staroj i novoj pedagogiji“, koje je, kako ističe autorica, nužno poznavati „budući da su one relevantne za povijesni aspekt shvaćanja odgoja i obrazovanja te ulogu škole u ostvarivanju odgojno-obrazovnih ciljeva koji se zrcale u položaju učenika i učitelja“ (str. 64). Pregledom „stare“ pedagogije čitatelju postaje jasno kako ona živi i danas ne samo kroz norme, već kroz smjernice za rad nastavnika, danas možda najpopularnije ishode kao parametre kvalitete. Ipak, treba joj odati priznanje, koliko god se moderni kritičari tomu protivili jer prije svega danas, kada se suočavamo s krizom moralnih vrijednosti, autorica podsjeća da su škole odgojne ustanove pa tako samim ispunjavanjem obrazaca i forme nije ostvarena njihova imanentna uloga. Isto tako, autorica ističe da poznavanje teorije i stečeno iskustvo ne garantiraju kvalitetu rada nastavnika ako nema pedagoškog takta odgojitelja, koji se može nazvati „imunitetom“ svakog nastavnika u „borbi“ protiv loše prakse. Nakon pregleda normativne pedagogije i Herbartove ostavštine, velik dio tog poglavlja posvećen je reformskoj pedagogiji i novijim pravcima i pristupima. Poglavlje se nastavlja prikazom marksističkog pristupa, radikalne teorije škole Ivana Iliča (1926.-2002.), duhovnoznanstvene teorije, strukturalno-funkcionalne te naposljetku, simboličkog interakcionizma i teorije škole. Za svaku teoriju škole navode se važni predstavnici, a negdje i bitna djela koja su utjecala ili

na određeni način obilježila odgojno-obrazovnu praksu. Kroz dilemu o potrebi ili besmislu izdvajanja teorije kurikuluma od teorije škole na kraju poglavlja, ukazivanje na snažnu vezu teorije kurikuluma s politikom i zaključak o nužnosti rekonceptualizacije tih teorija, čitatelja se ostavlja pod dojmom nesigurnosti, zaintrigiranosti, pomalo i bojazni o budućnosti školskih reformi.

Sedmo poglavlje suočava čitatelja s nepostojanjem konsenzusa u pedagoškom diskursu oko preciznog određenja termina školska kultura i školska klima koji se, kako upozorava autorica, nerijetko koriste u skupini s drugim konceptima, a ponekad čak i kao istoznačnice. Da bi se izbjegla pojmovna pogreška i nestručnost u izražavanju, jasno se navode obilježja jednog i drugog termina, odnosno razlike s uporištem u brojnim izvorima. Olakotna okolnost članovima škole koji su nesigurni u svoju definiciju školske klime kao važnog elementa među sastavnicama škole, može biti napomena autorice kako isti način doživljavanja školske klime kod svih nije imperativ jer ona „odražava subjektivni doživljaj škole“ (str. 146).

Uz uvod u probleme kojima se suočavaju škole danas poput „audit-kulture“ i njezinih neizbježnih posljedica – političkih ciljeva koji zanemaruju primarne ciljeve škole i potrebe učenika i pretvaraju ih u „učinkovite strojeve u službi konkurencije“, a ravnatelje pripremaju za rad u tim „strojevima“ (str. 147), sadržaj osmog poglavlja otkriva različite modele upravljanja školom i bavi se složenošću fenomena tipova vođa prikazujući i važna imena koja su ih prva uvela u odgojno-obrazovnu praksu.

Deveto poglavlje posvećeno je zapisima koji su u funkciji regulacije rada škole, odnosno, školskoj dokumentaciji. Argumentirajući njihovu ulogu i doprinos kvaliteti rada ustanove jer im se vrijednost nerijetko zanemaruje zbog negativnih konotacija koje izazivaju u glavama ionako opterećenih djelatnika, autorica ih smatra izuzetno važnim elementima škole.

Deseto poglavlje naslovljeno je kao i knjiga. Sadržaj tog poglavlja ostavlja čitatelju na promišljanje i odluku o tome priprema li škola na život ili je sam život, uz autoričino upozorenje o opasnosti od monopolizacije kojom bi moglo rezultirati definiranje škole kao jedinog okruženja koje priprema mlade za život. Čitatelja se usmjerava na mišljenje da je ono što školu čini školom neiscrpna tema i nije sve okom vidljivo, već je puno puta skriveno. Primjerice, bespomoćnost nastavnika pred imperativom ispunjavanja forme i opterećenost međunarodnim komparativnim analizama učeničkih postignuća i kvalitete nastave su možda naoko nevidljivi ali itekako važni elementi školskog života.

Težak je zadatak na dvjestotinjak stranica rasporediti sve što školu čini školom jer uzme li se u obzir važnost škole kao institucije, neiscrpnost teme i njezina opstojnost u vremenu unatoč brojnim kritikama, autor bi se mogao naći

u nezahvalnoj situaciji zbog svega onoga što možda neće spomenuti, a vrijedno je spomena. Međutim, upravo taj izazov s kojim se autorica suočila i koji je uspješno premostila intrigirajući i motivirajući čitatelja raspravama na daljnje istraživanje, daje ovom djelu jednu dodatnu težinu i vrijednost i svrstava ga među one koji osvještavaju o važnosti pedagogije i njezine uloge. To je moralna i profesionalna dužnost svakog istinskog pedagoga, posebice u današnjem svijetu kada se suočavamo s utišavanjem glasa pravih pedagoga pred onima koji se tako samo nazivaju, gušenjem pedagogije povodnjem za modernim trendovima te apsurdima i paradoksima u odgoju i obrazovanju poput pogubne odvažnosti onih koji nemaju veze s pedagogijom u propovijedanju puku i donošenju odluka o budućnosti mladih.

Knjiga je sustavan i vrijedan izvor informacija svim teoretičarima i praktičarima u području odgoja i obrazovanja, bez obzira na iskustvo i godine staža. Dodajući tome važnost cjeloživotnog učenja i stalnog usavršavanja te izazove koji dolaze s novim generacijama, svi koji je uzmu u ruke vidjet će da bez dobre teorije nema ni kvalitetne prakse. Knjiga ima udžbenička obilježja, zbog čega će biti korisna svima onima koji su orijentirani na odgojno-obrazovni rad, osobito studentima nastavnčkog usmjerenja, te pripravnicima u odgojno-obrazovnim ustanovama jer su upravo te skupine one koje će školsku pedagogiju živjeti i čiji će profesionalni identitet izgraditi škola sa svim svojim sastavnicama. Nedvojbeno, knjiga je korisna i roditeljima – svakodnevnim praktičarima vitalne komponente odgoja i obrazovanja. Jednostavnost kojom je pisana, čitljivost, razumljivost i preglednost, a istodobno sveobuhvatnost, čine ovu monografiju idealnom i za nestručnjake koji su uporni u svojoj želji za stjecanjem dubljih znanja o školi, uvijek aktualnoj temi.

Tamara Baždarić
*Odjel za pedagogiju
Sveučilište u Zadru
Republika Hrvatska
tagospic@unizd.hr*